

ΑΓΟΡΑ: ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ – ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ – CARDO MAXIMUS

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχουν εντοπιστεί δεκαπέντε καταστήματα (I – XV), εντός της τειχισμένης πόλης του Δίου, κοντά στην είσοδο από τη νότια πύλη. Εντάσσονται στο οικοδομικό τετράγωνο της Αγοράς, στο οποίο βρίσκεται και το συγκρότημα των Μεγάλων Θερμών καλύπτοντας το νότιο και ανατολικό του τμήμα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ο εντοπισμός των οδικών αξόνων της αρχαίας πόλης του Δίου είχε ήδη πραγματοποιηθεί από τον Καθηγητή και πρύτανη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Γεώργιο Σωτηριάδη. Αντίθετα η αποκάλυψη των καταστημάτων ήταν τυχαία, γιατί καλύπτονταν από την επίχωση της οχύρωσης. Τα πρώτα έξι καταστήματα αποκαλύφθηκαν από το 1971 έως το 1976. Η ανασκαφή διενεργήθηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης υπό την διεύθυνση του καθηγητή κ. Γεωργίου Μπακαλάκη με την άμεση εποπτεία του κ. Δημητρίου Παντερμαλή. Από το 1980 έως το 1981 αποκαλύπτονται τα καταστήματα VIII – XI. Οι ανασκαφές διενεργήθηκαν υπό την αιγίδα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Αρχαιολογικής Εταιρείας, υπό την διεύθυνση του κ. Δ. Παντερμαλή, καθηγητή κλασικής αρχαιολογίας του ΑΠΘ. Μετά από μια μεγάλη διακοπή τα υπόλοιπα καταστήματα αποκαλύφθηκαν το 1990 και το 1993.

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Τα καταστήματα βρίσκονται παρατεταγμένα το ένα δίπλα στο άλλο σε μια σειρά. Όλα έχουν πρόσοψη στα ανατολικά και η πρόσβαση σε αυτά γίνεται μέσω μιας στοάς, πλάτους 5.06 μ., η οποία εφάπτετο με τον κεντρικό δρόμο (cardo maximus) (Φωτ. 3).

Το συγκρότημα των καταστημάτων έχει εξωτερικές διαστάσεις 74 X 8.25 μ. Ένας ραχιαίος τοίχος που λειτουργούσε ως αναλημματικός για το άνδρη της Αγοράς μήκους 75 μ. και πάχους 70 εκ. κλείνει τα καταστήματα από τα δυτικά. Κάθετοι τοίχοι προς αυτόν με προσανατολισμό Α-Δ χωρίζουν σε ίσους χώρους (4.50X7μ.), οριοθετώντας με τον τρόπο αυτό κάθε κατάσταση. Εξαίρεση αποτελεί το πέμπτο κατάστημα, το οποίο είναι στενότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα. Διαμορφώνονται έτσι δεκαπέντε χώροι, που έχουν είσοδο στην ανατολική πλευρά. Η είσοδος ορίζεται από δυο παραστάδες, που διαμορφώνονται στον ανατολικό τοίχο.

Η κατασκευή των τοίχων ακολουθεί την τεχνική του opus mixtum, η οποία είναι αρκετά διαδεδομένη στο Δίον. Οι τοίχοι έφεραν λευκό επίχρισμα με κόκκινες ταινίες και σε κάποιες περιπτώσεις μιμούνται ορθομαρμαρώσεις. Για την ανωδομή και τη στέγαση του χώρου δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία.

Τα καταστήματα χρονολογούνται στις αρχές του 3^{ου} αι. μ.Χ. και ανήκουν στο ίδιο οικοδομικό πρόγραμμα κατά την διάρκεια του οποίου διαμορφώθηκε η Αγορά, το Ωδείο και οι Μεγάλες Θέρμες. Έχουν κατά κύριο λόγο εμπορικό χαρακτήρα, πιθανώς να υπήρχε και εργαστηριακή δραστηριότητα σε μικρή κλίμακα, αλλά δεν είναι δυνατόν αναγνωριστεί με βεβαιότητα η λειτουργία κάθε χώρου. Μόνο ένας από τους χώρους περιείχε αρκετές ποσότητες επεξεργασίας γυαλιού, ώστε να επιτρέπει την υπόθεση ότι πρόκειται για εργαστήριο υαλουργίας. Κάτω από το δάπεδο των καταστημάτων έχουν εντοπιστεί επιμήκεις τοίχοι, οι οποίοι σύμφωνα με τους ανασκαφείς μαρτυρούν την ύπαρξη οικοδομημάτων μεγάλων διαστάσεων, που

πιθανώς ανάγονται στον ελληνιστικούς χρόνους. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η μαρμάρινη εικονιστική κεφαλή (Φωτ. 2) που αποδίδεται στον Ερεννιανό βρέθηκε σε ένα απο τα καταστήματα. Πρόκειται για το κεφάλι ενός άνδρα στον τύπο του φιλοσόφου που χρονολογείται τον 2ο – 3ο μ.Χ. και το οποίο αρχικά είχε στηθεί στις Θέρμες.

Ο χώρος μετά την ανέγερση του παλαιοχριστιανικού τείχους παύει να χρησιμοποιείται με την ίδια λειτουργία.

Οι ανασκαφικές έρευνες έχουν φέρει στο φως τον κεντρικό δρόμο (cardo maximus) (Φωτ. 3) της πόλης και διασταυρώσεις με τους δευτερεύοντες. Όπως προκύπτει οι δρόμοι του Δίου ανταποκρίνονται στον αρχικό σχεδιασμό της πόλης, που συντελέστηκε απο τον Κάσσανδρο με τους άξονες να αντιστοιχούν στις ελληνιστικές πύλες του τείχους (Φωτ. 1, 4). Αξιοπερίεργο είναι ότι το κατάστροφμα του κεντρικού δρόμου παρουσιάζει βαθύνσεις στα σημεία των διασταυρώσεων με τους δευτερεύοντες. Πιθανότατα πρόκειται για την εφαρμογή μιας πρακτικής λύσης για την απορροή των ομβρίων υδάτων. Απο τους δευτερεύοντες δρόμους, ο πιο σημαντικός ήταν αυτός που οδηγούσε στη δυτική πύλη, την πύλη του Ολύμπου, καθώς πάνω σε αυτόν βρισκόταν το πρόπυλο της επισκοπικής βασιλικής. Ο κεντρικός δρόμος οδηγούσε τους ανθρώπους απο τη βόρεια πύλη στο ιερό του Ολυμπίου Διός. Το οδόστρωμα είναι στρωμένο με πλάκες κροκαλοπαγούς ασβεστόλιθου κυανόγκριζας απόχρωσης που προέρχεται απο λατομείο του Ολύμπου. Σύμφωνα με την κ. Στεφανίδου-Τιβεριού και τον κ. Παντερμαλή η πλακόστρωση του εντάσσεται στην εποχή των Σεβήρων. Αντίθετα ο κ. Αριστοτέλης Μέντζος το χρονολογεί στο β' μισό του 4ου αι. μ.Χ. και το συνδέει με την παλαιοχριστιανική οχύρωση της πόλης. Τότε κατά τη διάρκεια της πλακόστρωσης του στένεψε αρκετά, καθώς το πλάτος του ήταν στα 5.60 μ. (Φωτ. 6), ενώ στα ελληνιστικά χρόνια ήταν σχεδόν διπλάσιο. Τέλος, στην απόληξη του κεντρικού δρόμου κοντά στο βορειοανατολικό τείχος ο Σωτηριάδης έφερε στο φως τραπεζοφόρο ανάγλυφο (Φωτ. 5) με παράσταση Διονύσου. Αρκετά χρόνια αργότερα το 1974/1975 οι ανασκαφές έφεραν στο φως μια ακόμη βάση τραπεζοφόρου.

ΣΥΝΟΨΗ

Έχουν εντοπιστεί δεκαπέντε καταστήματα (I – XV), εντός της τειχισμένης πόλης του Δίου, κοντά στην είσοδο απο τη νότια πύλη. Εντάσσονται στο οικοδομικό τετράγωνο της Αγοράς. Χρονολογούνται στις αρχές του 3^{ου} αι. μ.Χ. και ανήκουν στο ίδιο οικοδομικό πρόγραμμα κατά την διάρκεια του οποίου διαμορφώθηκε η Αγορά, το Ωδείο και οι Μεγάλες Θέρμες. Έχουν κατά κύριο λόγο εμπορικό χαρακτήρα, πιθανώς να υπήρχε και εργαστηριακή δραστηριότητα αλλά σε μικρή κλίμακα. Τα καταστήματα βρίσκονται παρατεταγμένα το ένα δίπλα στο άλλο σε μια σειρά. Όλα έχουν πρόσοψη στα ανατολικά και η πρόσβαση σε αυτά γίνεται μέσω μιας στοάς, πλάτους 5.06μ., η οποία εφάπτετο με τον κεντρικό δρόμο (cardo maximus).

Οι ανασκαφικές έρευνες έχουν φέρει στο φως τον κεντρικό δρόμο (cardo maximus) της πόλης και διασταυρώσεις με τους δευτερεύοντες. Όπως προκύπτει οι δρόμοι του Δίου ανταποκρίνονται στον αρχικό σχεδιασμό της πόλης, που συντελέστηκε απο τον Κάσσανδρο με τους άξονες να αντιστοιχούν στις ελληνιστικές πύλες του τείχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενική

- Δ. Παντερμαλής, *ΑΔ* 26, 1971 (1975), Χρον. Β2, 400 – 402.
- Δ. Παντερμαλής, Στους δρόμους και τα εργαστήρια του Δίου, σε: *Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία, Καλοκαίρι 1986*, ΝΕΛΕ Πιερίας 1990, 10 – 15.
- Θ. Στεφανίδου – Τιβερίου, *Τραπεζοφόρα με πλαστική διακόσμηση. Η αττική ομάδα*, Αθήνα 1993, 233, 241.
- Δ. Παντερμαλής, *Imperator Nerva Trajanus Caesar Augustus Germanicus IIII consul*, σε: *ΑΓΑΛΜΑ. Μελέτες για την αρχαία πλαστική προς τιμήν του Γιώργου Δεσπίνη*, Θεσσαλονίκη 2001, 409 – 418.
- Δ. Παντερμαλής, Δίον 2002. Η αγορά και άλλα, *ΑΕΜΘ* 16, 2002, 417 – 425.
- Δ. Παντερμαλής, Ζεύς ύψιστος και άλλα, *ΑΕΜΘ* 17, 2003 (2005), 417 – 424.
- Α. Μέντζος, Η νησίδα της Επισκοπικής Βασιλικής και οι δρόμοι του Δίου, σε: *NAMATA. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Δημήτριο Παντερμαλή*, Θεσσαλονίκη 2011, 423 – 432.
- Ειρ. Τεστεκίδου, *Τα καταστήματα του κεντρικού δρόμου του Δίου*, (Αδημ. Μπτχ. Εργασία), Θεσσαλονίκη 2013.

Έρευνες Αρχαιολογικής Εταιρείας

- Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας, *ΠΑΕ* 1928, 59 – 95.
- Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας, *ΠΑΕ* 1929, 70–79.
- Γ. Σωτηριάδης, Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας, *ΠΑΕ* 1931, 43 – 55.
- Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1981 Α (1983), 62–66.
- Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1982 (1984), 66–68.
- Δ. Παντερμαλής, Ανασκαφή Δίου, *ΠΑΕ* 1983 Α (1986), 55 – 57.

Έργον 1981, 30.

Έργον 1983, 34, εικ. 37–38.

Έργον 1984, 36 – 37.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

- Φωτ. 1:** Πλακόστρωτος δρόμος στο ανατολικό τμήμα της πόλης (*ΠΑΕ* 1981 Α (1983), πίν. 71γ).
- Φωτ. 2:** *Έργον* 1982, εικ. 41 & *ΠΑΕ* 1982 (1984), πίν. 52β (Δίον. Κεφαλή φιλοσόφου)
- Φωτ. 3:** Δίον. Ο κεντρικός δρόμος (*Έργον* 1983, εικ. 37).
- Φωτ. 4:** Δίον. Ο τομέας του ανατολικού δρόμου (*Έργον* 1983, εικ. 38).
- Φωτ. 5:** Πους τραπέζης μετά προσφυόμενου εις αυτήν Διονύσου(*ΠΑΕ* 1928, εικ. σ. 86–87).
- Φωτ. 6:** Το τελευταίο τμήμα ΝΑ της Κεντρικής οδού πλάτους 5.60 μ. (*ΠΑΕ* 1929, 70, εικ. 2)

Ευαγγελία Γεωργίου